

Irene Virtala

Jämställdhetsidealet i Matti Kurikkas litterära program

With English Summary: The ideal of equality in Matti Kurikka's literary program

Inledning

Matti Kurikka (1863–1915), journalist, författare, karismatisk ledare för det utopiska koloniexperimentet Sointula i Kanada (1901–1905), retoriker, agitator och vägröjare för arbetarrörelsen är även en portalfigur i det finska emigrationssammanhanget. Han var själv emigrant med ett livsöde som spänner över tre kontinenter. Redan som nioåring skickades han från sitt föräldrahem i Tuutari, Ingermanland, till skola i Helsingfors. I vuxen ålder emigrerade han till Australien 1899, varifrån han efter ett år drog vidare till Kanada. Efter fem år återvände han till Finland 1905 för att efter några år re-emigrera till Nordamerika 1908. Eftersom Kurikkas brokiga livsöden i Finland, Australien och Kanada har behandlats av historieforskarna¹, kommer min framställning att begränsas till hans skönlitterära och journalistiska insatser i kvinnofrågan.

Det är få män i den finska litteraturhistorien, som med sådan glöd har engagerat sig i kvinnoemancipationsfrågor som Kurikka. Han kom i kontakt med kvinnofrågan redan under sin studietid, som präglades av umgängeslivet kring den Finska Teatern i Helsingfors. Teaterlivet lockade honom mer än studierna vid filosofiska fakulteten. Tidens stora dramatiker var Minna Canth och hennes tendenslitteratur pekade på missförhållanden i det dåtida samhället, speciellt då kvinnans situation. Kurikka var senare en ofta sedd gäst i Canths litterära salonger. Man kan säga, att Matti Kurikka tillbringade sin ungdomstid i en atmosfär av starkt utvecklad kvinnomedvetenhet. Följden blev, att han under hela sitt liv hade kvinnosaken för ögonen och den utgör den röda tråden i hans litterära produktion.

Litteraturhistorien beskriver Kurikkas verk som ”sällsynta fossiler” och ”humifierade fynd”, där ”psykologi går på kryckor”, men ”indignationen flammar högt” kryddad med mycken ”gallimattias” (Palmgren 1966:67-88,481-483). Det är uppenbart att Kurikkas penna flöt i kapp med ideerna, för fort för att han skulle hinna lägga sista handen vid sina alster. Kurikka är mera ideförmedlare än diktare. En lämplig kanal för sina radikala teorier fann han i journalistiken och i kortfilosofiska verk. Den litterära genre som Kurikka förknippas med är emigrantlitteratur², en ”egendomlig företeelse” (Sundsten 1977:92) och ”nästintill outforskad” (Markkanen HS 11.5.1997).

---

¹ I Ett biografiskt arbete om Kurikka av Kalemaa, Kalevi ; Kurikkas roll i den finska arbetarrörelsen se Hautamäki, Arvid; Kurikkas emigrering till Australien och Erakko-seuras (Eremit-sällskapets) öden, se Koivukangas, Olavi; Kurikkas verksamhet i Kanada beskrivs i flera artiklar av Wilson, Donald.

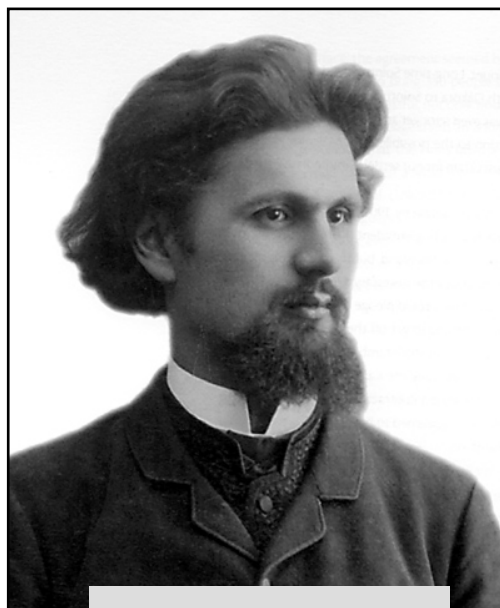
² Ibid 1 1966, vi. Raoul Palmgren talar i första hand om emigrantförfattarna Matti Kurikka, A.B. Mäkelä (Kaapro Jääskeläinen), Santeri Mäkelä, Aku Päiviö, Moses Hahl (Hijoppi Rotilainen), Mikael Rutanen,

Geijerstamsfejden

Kurikkas första skönlitterära bidrag till kvinnofrågan, skådespelet *Aili* (1887), kom ut lagom till den offentliga litterära debatten om sexualmoralen. Kritiken av mannens sexualmoral är ett gammalt och ofta använt tema i skönlitteraturen. Donjuan-gestalternas sexualmoral och dess konsekvenser för kvinnorna har beskrivits och diskuterats. En ny ingrediens i ämnet vid den här tiden var att kvinnorna började kräva en förändring i mannens uppförande. Dubbelmoralen togs nu upp till debatt. Skönlitteraturen blev en dialog mellan olika åsikter. Den litterära dialogen sträckte sig över de nordiska länderna. Man bevakade varandras litterära alster. En del dömde Strindberg för hans åsikter, en del tog efter hans tankar. Ibsens och Björnsons etiska linje var en förebild för andra. Var och en av de aktuella författarna gav uttryck för sin åsikt i pjäser eller romaner som klassificerades som tendenslitteratur.

Gustaf af Geijerstams föreläsningar i Helsingfors 1887 brukar i den finska litteraturhistorien betecknas som en brytningspunkt i fråga om sexualmoralen (Nieminen 1951:139). Finland var mycket mottagligt för opinionsbildning i dessa frågor just vid denna tidpunkt då en reglering av prostitutionen diskuterades. Geijerstams föreläsningar hade beröringspunkter med kvinnoorganisationens krav på absolut sexualmoral för båda könen. Geijerstam var irriterad över kvinnornas krav på att höja mannens sexualmoral och försvarade egoistiskt mannens dubbelmoral. Detta utlöste kraftiga protester. Kvinnorörelsens kända namn som Asp, Canth, Ehrnrooth, Hagman opponerade sig både under föreläsningarna och i kulturtidskrifterna. ”Sedlöshetsaposteln, den stackarn” hade inte förstått kopplingen mellan kvinnosaks- och sedlighetsfrågan. Kvinnorna blev så upprörda att de delade ut broschyrer där de uppmanade kvinnorna att vända hem (Räisänen 1995:48-49).

Geijerstamsfejden spetsade till polemiken till den grad att två skilda åsiktsriktningar uppstod: den absoluta och den relativa sexualmoralen. Frågan var så affektladdad att författarvänner blev osams för flera år (Minna Canth och Juhani Aho). Den absoluta moralsynen blev dock dominerande. Därefter kallades Björnson som gästföreläsare, en företrädare för den stränga etiska linjen. Minna Canths Alma i *Salakari* (Blindsjär) 1887 var långtifrån mogen för tidens nya kvinnoroll. Den var alltför starkt förknippad med förvirring och skuld känslor. En något starkare kvinna uppträder i Kurikkas *Aili* 1887 som utvidgar den trånga kvinnorollen. Kurikka tillägnade denna pjäs skådespelerskan Ida Aalberg, insatt i kvinnoemancipationsfrågorna. Själva teaterstycket uppkallade han efter sin dotter Aili. Skådespelet har dock sällan nämnts i den litteraturhistoriska dialogen om sexualmoralfrågorna³. Trots att Kurikka förespråkade den relativa sexualmoralen i *Aili* så har den hamnat i skuggan av den absoluta moralsynen.

Matti Kurikka

Eemeli Parras, Richard Pesola, Kalle Toivola och Kalle Tähtelä vilka alla emigrerade till USA efter sekelskiftet.

³ Skönlitterära bidrag till sexualmoraldebatten i Maria-Liisa Nevalas artikel ”För och mot den fria kärleken i den finskspråkiga litteraturen” 1986:279-286: Minna Canth: Työmiehen vaimo 1885, Salakari 1887, Agnes 1892, Anna-Liisa 1895, Juhani Aho: Yksin 1890, Papin rouva 1893, Teuvo Pakkala: Elsa 1894, Maila Talvio: Pimeän pirtin hävitys 1901, Arvid Järnefelt: Helena 1902, L. Onerva: Mirdja 1908.

Tendensdrama

Huvudpersonen i pjäsen, Aili, dotter till en högborgerlig familj i Helsingfors, går sysslolös och uttråkad i hemmet. Uppfostran enligt den konservativa metoden gick ut på att utestänga flickan från livets realiteter, att förkväva hennes kreativitet och omdömesförmåga, att isolera henne från det verkliga livet för att slutligen leda henne in i en illusionsvärld, där hon lär sig se sin blivande make som en hjälte och får all andlig näring via honom. Både Ailis stränga mor och den blivande maken ser till att Aili på ett kritiklöst sätt skall inordna sig i äktenskapets endräkt. Men Aili vantrivs i kvinnorollen. 1800-talets långa, tunga kjolar begränsar hennes rörelseförmåga. Aili avundas pojkarnas rörelsefrihet och deras fria utlopp för affekter och deras privilegium att få andlig näring genom föreläsningar i t.ex. filosofi, vilket ansågs vara opassande för Aili. Minsta lilla rörelse i riktning mot frihet och kunskap dömdes som ”opassande”, ”det går inte an”. Kvinnorollen innebar ett vegeaterande, med Ailis ord ”tomhet i bröstet och fötterna fjättrade”. Men i Ailis omgivning insinueras det om andra existerande realiteter som den moderna kvinnan borde känna till. De fanns att läsa i Strindbergs *Giftas*, de diskuterades i de aktuella teaterstyckena, dock utom räckhåll för Aili. Informationen sipprar ändå fram genom ett frispråkigt studentpar, studiekamrater som ofta besöker Aili. Ur denna kunskapskälla kristalliserar sig så småningom en medvetenhet i samhällsfrågor, t.o.m. de nyaste teorierna om äktenskapet når henne. Kurikka låter det radikala studentparet yttra långa dialoger där äktenskapsfrågan⁴ behandlas. Paret representerar den nya synen, att äktenskap skall baseras på kamratskap och kärlek. De för också talan för den relativa sexualmoralen som accepterar den andra partens tidigare erfarenhet så länge den inte kränker den aktuella alliansen. Paralleller ligger nära till hands i Strindbergs *Giftas*, som omnämns flera gånger i pjäsen. Den teologistuderande Theodor i *Dygdens lön* blev sjuk av avhållsamhet men dog sedan av för mycket plötslig närhet till en kvinna. Kurikka har ett omvänt perspektiv, i hans pjäs var

det kvinnan som försmäktade. Modern lät inte Aili gifta sig med fästmannen förrän han hade skaffat sig en solid position. Förlovningstiden blev därför, som vanligt, förtärande lång. Under tiden utnyttjade mannen sitt privilegium att anlita tillfälliga förbindelser och hade ingen brådska att axla ansvaret med familj. Han såg äktenskapet huvudsakligen som ett ekonomiskt parti som skulle trygga deras mogna ålder. I sysslösheten blir Aili sjuklig av den årslånga väntan på giftermålet.

Den överbeskyddade Aili får senare på ett grymt sätt konfronteras med verkligheten. Under ett ödesbestämt möte mellan Aili, fästmannen och den tredje hemlighållna parten i alliansen exponeras samhällets dubbelmoral i blyxtbelysning. Förlovningsringen, som borde representera trohetsförbundet mellan Aili och fästmannen, cirkulerar mellan alla tre kontrahenterna. Aili får motta ringen direkt från flickan som fästmannen haft ett hemligt förhållande med. Efter att hennes privata livslögn avslöjas, konstaterar hon vidare, att ”den ena pelaren efter den andra i samhällsbyggnaden rasar”. Uppdagandet av den personliga livslöggen gör hennes blick klarare för att se i vidare perspektiv. Ailis respekt mot fästmannen flagnar, kärleken sinar, hon bryter förlovningsringen men i motsats till Strindbergs Theodor tvinar hon inte bort utan samlar sina krafter till ett samhällsengagemang för att hjälpa fattiga och utsatta barn på samhällets botten. Som ett handfast uttryck för den nyvunna friheten läser Aili i slutet av pjäsen Strindbergs senaste beslagtagna bok⁵, då ännu inte tillgänglig i bokhandeln.

Från den högborgerliga miljön i *Aili* växlar Kurikka perspektivet tvärt till att skildra samhällets bottenkikt i *Ärimmäisessä talossa* 1889 (I yttersta huset). Titeln betecknar det allra fattigaste huset av de fattiga, längst bort från staden. Huvudpersonen Selma med en

⁴ Äktenskapsteorier i *Aili* s. 69, 72-74, 102-106, 114-115.

⁵ Troligen *Tjänstekvinnans son*.

familj, som består av far, styvmoder och styvmoders son, får växa upp i en miljö med övervägande negativa signaler. Fadern har resignerat under styvmoderns stränga dominans, sonen åtnjuter självklara privilegier, men Selma får lida för sin existens. Till slut beslutar styvmodern att skaffa en anställning åt Selma som tjänarinna hos en familj.

Under sin anställning får Selma uppleva chocken, att hon förtingligas av husfrun. Tjänstekvinna eller tjänare som saknar ekonomiska möjligheter att skaffa sig ett hem, fräntas också möjligheten till privatliv. De ska enligt den stränga husfrun inte alls sällskapa med det motsatta könet. Deras grymma öde är att ägna sina liv åt de välbärgade. Redan här sätter Kurikka ett likhetstecken mellan privat ägande och äktenskapet, en beroendeställning som han i sin senare litterära produktion försöker skilja åt. Pjäsen är också ett angrepp mot den högborgerliga självgodheten. Totalförbudet mot människans grundbehov, kärleken, leder förstås till hemliga intriger, vilka blir Selmas undergång. Selma blir ertappad med sin fästman, vilket betraktas närmast som ett brott med konsekvensen så, att hon omedelbart får sluta sin anställning. Då börjar den verkliga nedförsbacken för Selma. I dåtidens samhälle hade en arbetarklassens flicka oerhörda försörjningsproblem. Utan arbete och bostad hamnar hon i dåligt sällskap. De faktiska händelserna då hon är ute på dåligheter är ytterst knappa, men desto livligare går fantasin hos skvallertanterna, torggummorna, det lilla samhällets nyhetsförmedlare som är hungriga efter sensation. Eftersom Selma drabbas så hårt av de illasinnade kvinnornas förtal, kan i pjäsen också ses ett drag som demonstrerar de äldre kvinnornas hämnd på de yngre kvinnorna. De äldre kvinnorna framställs som billiga tillskyndare av patriarkatets diktatur. De bidrar till att konservera patriarkatets envælde genom att projicera sin bitterhet och frustration på de unga flickorna. I Kurikkas presentation får samhällets stela mönster en extra skjuts av deras frustration.

Selmas fästman framträder som en radikal tänkare. Han genomskådar samhällets avigsidor, i synnerhet den unga fattiga flickans situation. Han riktar spydiga men också didaktiska ord mot samtidens arbetsgivare och socialarbetare.

I ett nutidsperspektiv ter sig sedlighetsfrågan i pjäsen en aning hysteriskt överreagerande, men det var den inte i samtidens tycke. Pjäsen lyckades väcka anstöt och satte känslorna i svallning. Några positiva uttalanden av samtidens kritiker är svåra att finna. Först senare accepterades Kurikkas tendensdramer i litteraturhistorien som ett led i Minna Canths kamp för kvinnoemancipationen.

Sointula – drömmen om liv i samklang

Kurikka fortsätter att skriva om kvinnofrågor i Kanada, där han får fritt spelrum för sina radikala tankar. Där undgår han censurans svartpennor, vilka i Finland hade hindrat hans ordflöde. Sointula-experimentet (1901–1905) på Malcolm Island, British Columbia i Kanada, innebar också att jämlikhetsprincipen kunde tillämpas i verkligheten. Män och kvinnor förutsattes vara jämlika i allt inom deras kooperativa förbund *Kalevan Kansa Colonisation Company Limited*. Tanken var att befria kvinnan från ”kökslaveriet” genom att ordna hushållet i ett gemensamt storkök. På samma sätt skulle barnen tas om hand kollektivt i en gemensam barnstuga. Då skulle kvinnorna få samma förutsättningar till självförverkligande som männen. De möjligheter som systemet öppnade för mödrarnas personliga utveckling var enorma. Trots nybyggarnas mödor kunde de ägna mer tid åt teaterverksamhet, anordna gemensamma diskussionsaftnar osv. Livet i Sointula blev senare ett märkligt exempel på ett intensivt samspel mellan litteratur och verklighet. Där spelades pjäser bl.a. av Minna Canth. I teaterverksamheten deltog hela samhället, roller tilldelades alltefter karaktären. Man kunde knappast tacka nej till en tilldelad roll (Fish 1982:73).

Kurikkas argument till jämställdhetsidealet har sin upprinnelse i de ideologier han inspirerades av. De utopisk-socialistiska skolorna (Saint-Simon, Fourir, More, Owen) hade könsens jämställdhet på sitt program. Fourir ser utestängandet av kvinnan från utbildningen som ”ett enormt socialt misstag” och presenterar förslag om en rationalisering av kvinnors hemarbete så att de skulle kunna skaffa sig utbildning och delta i samhällslivet. Saint-Simonisterna har likaså ett utvecklat program för kvinnoemancipationen. Dessa skolor ifrågasatte även äktenskapsinstitutionen⁶. Saint-simonisternas gudsbild omfattade såväl den maskulina som den feminina principen i en enhet. Som förebilder tjänade i synnerhet sådana ideologier och trosläror som gjorde även kvinnans andliga utveckling möjlig.

Den självklara jämställdheten mellan könen inom det teosofiska tänkesättet som Kurikka studerade vid den här tiden är något som är otillräckligt uppmärksammat i den vetenskapliga forskningen, även om den haft ett stort inflytande på sekelskiftets kulturyttringar. Teosofin tycks utgöra en viktig bakgrund till Kurikkas senare utpräglade feminism. Teosofin uppfattar människan i första hand som en andevarelse. Kärnan av människan utgörs av en monad som via flera inkarnationer arbetar sig fram mot större fullkomlighet. Människan som andevarelse är androgyn. Fördelningen av kön är aktuell vid inkarnationer på jorden, där människan under karmalagen skolas till vetskapen om det goda och onda. Könsfördelningen innebär polarisering och dualitet, då växelvis en kvinnas eller en mans skepnad tas för att ernå den olika men nödvändiga erfarenheten från de båda ytterligheterna. Människan som könsvarelse med variabelt kön är flyktig. Redan under sitt jordeliv vill hon antingen intuitivt eller medvetet sträva efter sitt sanna andliga jag bortom dualiteten. Ju mer medvetet hon strävar desto mer utvecklad ansågs hon vara. Matti Kurikkas dröm var, att Sointulas idealsamhälle skulle bestå av sådana medvetna, i den teosofiska läran invigda individer. Lärens principer befattar sig inte med könsdiskriminering. Könskampens problem är enligt detta synsätt åtminstone i teorin minimaliserade. Eftersom alla själar är jämlika inför Frälsaren, har kvinnans likställighet med mannen i Kurikkas presentation en religiös-filosofisk grundval.

Samtidens teosofier intresserade sig för Kalevalamytologin. De fann i myterna teosofiska budskap samt kvinnans självklara jämställdhet med mannen. Nutidens psykoanalytiker och teoretiker Julia Kristeva, själv med emigrantbakgrund, talar om ”överföringsobjektets” betydelse i samband med emigranternas behov att hävda sin nationella identitet. De finska emigranterna hade lyckligtvis ett i tiden högt uppskattat epos, *Kalevala*, ur vilket de kunde ösa självförtroende och som de kunde känna identifikation med. Mde Blavatsky hade tagit upp finländarnas roll som bärare av högt utvecklade esoteriska budskap⁷ i den teosofiska tidskriften *Lucifer* 1888. Detta bör ju ha varit ett kraftfullt stöd för den nationella identiteten hos Kalevan Kansa i mötet med främmande kulturer och på väg mot assimilation i Kanada. Kurikka hävdar, att under Finlands hedniska tid, innan kristendomen tvingades på det finska folket, levde de enligt naturens lagar som jämlika med varandra. Det är den kristna kyrkans intrång som orsakade den skeva könsrollsfordelningen, menar Kurikka.

Kvinnorna i Sointula var medvetna om att de representerade en unik livsstil. Det var ovanligt vid denna tid, att kvinnor och män fick lika lön och hade samma juridiska rättigheter och samma möjlighet att utvecklas. Deras situation uppmärksammades på olika håll i världen, eftersom kolonins språkrör, tidskriften *Aika*, distribuerades över hela kontinenten. En kvinna från New York skriver i en uppskattande insändare ”Till själafränderna – medsystrarna i Sointula” i *Aika* 26.9.1902 om Sointula-kvinnornas mod att ”de hade skakat loss det förgångna och att de hade vågat frigöra sig från alla själviska behov för att hänge sig

⁶ En feministisk studie i den franska socialismen; Thibert, Marguerite: *Le féminisme dans le socialisme français de 1830 à 1850*. Paris 1926.

⁷ Blavatsky, H.P.: The National Epic of Finland. Reviews. *Lucifer* 1888, s. 149–152. Blavatsky citerar också *Kalevala* (dikten om Ilmatar s. 14 och analys av dikten om Lemminkäinen s. 26) i den *Hemliga läran* (1888), 1966, Stockholm. Se även Kurikkas tolkning av Kalevalas Aino-myt i *New Yorkin Uutiset* 4.12.1912.

åt ett arbete för en gemensam sak”. Vidare skriver kvinnan, att ”det verkligen är en stor orättvisa, inte bara mot kvinnorna utan mot hela mänskligheten, att enbart det ena könet har utbildats och fått utvecklas – män.” I Sointula skulle allt bli annorlunda.

Åtminstone en minnesanteckning av en kvinnlig f.d. deltagare från den ursprungliga Sointula-kolonin har bevarats till eftervärlden. De framtidsutsikter som lockade Henni Ruus att delta i Sointulas gemenskap var avskaffandet av privatägande och jämställdhet mellan könen. Den erfarenhet som hon i den retrospektiva analysen värdesätter högst är kvinnans oberoende av mannen⁸.

Kvinnan fri från skuld

I långa artikelserier försöker Kurikka återställa kvinnans sårade självkänsla genom att först upplysa dem om skevheten i den rådande kyrkans patriarkat. Sedan försöker han befria kvinnorna från den skuld och det självförakt som kyrkans nedvärdering av kvinnan har vållat. Kurikka betonar med eftertryck, att det är det patriarkala maktsystemet som har inskränkt kvinnans roll i samhället till det minimala.

Män som format det nuvarande samhällssystemet, har alls inte kommit ihåg att ta hänsyn till kvinnans egenskaper. Då kvinnan har sett, att de toner som klarast i henne klingar alls inte hörs, har hon slutit sig in i sig själv för att sörja över världens ondska eller också har hon gått vilse på okunnighetens och råhetens stigar (Aika 1.6.1904).

Genom att upphöja mannen till det juridiska överhuvudet i äktenskapet har även kyrkan legaliserat skevheten. Konstruktionen av den skeva könspolitiken har i årtusenden varit underkastad det patriarkaliska maktsystemet, där det teologiska ordet har vägt tyngst och således vilselett mänskligheten. I Sointula skulle dessa skevheter rättas till. Kalevan Kansas ideella program innebar en ”helomvändning”, ”en total frigörelse från lögnen på väg mot de eviga sanningarna”.

I många avseenden liknar Kurikkas journalistiska projekt våra dagars radikala feminist-teologers program⁹.

Kurikka refererar kortfattat kyrkofädernas beslut på 400-talet, då den manliga överhögheten inom kyrkan befästes. Denna händelse i historien ter sig enligt Kurikka, ur den moderna upplysta människans perspektiv, skändlig. Då beslöt kyrkofäderna i sin manliga egoism att endast mannen utgör Guds avbild. Kvinnan kan då endast via mannen undfå syndernas förlåtelse, ett öde som måste ha inneburit både frustration och förödmjukelse för kvinnan. Kurikka hävdar i sin iver, att om förebilden hade legat i den urgermanska eller urfinska hedniska världsbilden, hade knappast ett sådant misstag kunnat få ske. Kurikka gör kyrkan ansvarig för legaliseringen av detta missförhållande eftersom den låter samma mönster upprepas i äktenskapet. Som stöd för sin argumentation hänvisar Kurikka till den gammaltestamentliga synen på kvinnan som mannens egendom. Kurikka framhåller gärna, att missförhållandena kunde rättas till genom att avskaffa såväl privat egendom som äktenskapet. Båda baserar sig på manlig hegemoni. Kurikka illustrerar med extrema exempel äktenskap som hamnat i djupaste misär p.g.a. att kvinnan alltid i äktenskapet i sista hand är utlämnad åt mannens godtyckliga behandling. Följdriktigt blir Kurikkas slutsats i diskussionen, att äktenskapet saknar berättigande. För detta presenterar Kurikka rikligt med argument. Han sveper över ett brett fält av dåtidens vetenskapliga teorier. Kurikka drar en parallell till fågelvärlden där hanen ständigt får vara i beredd att återerövra sin hona i kamp

⁸ ”Mitä me Sointulassa opimme II” (Vad lärde vi oss i Sointula II) av Henni Ruus i *Elämä* 27.1.1906.

⁹ Se Lex. *Feminist theology. A reader*. Ed by Ann Loades 1990.

och parningsdans. Med den friare kärleken motverkas på så vis äktenskapets slentrian. Mannen blir både ifrågasatt och tvingas att ta hänsyn till sin kvinnliga partners preferens.

Som ytterligare stöd för avskaffandet av äktenskapet visade Kurikka på ett fungerande mönster hos oneida-kommunen¹⁰ i New York stat. Samhällets socio-maritala struktur var särskilt av intresse. Medlemmarna i oneidas kommun levde enligt en modell, där äktenskap var avskaffat. Argument mot äktenskap hämtas bl.a. från bibeln, t.ex. i Paulus brev till korintierna¹¹ (I Kor VII:32-34).

Utvidgningsteorierna av äktenskapet som Kurikka beskrev i *Aika*, väckte uppmärksamhet hos omgivningen. Det teoretiska filosoferandet hade förvrängts. Kolonins närmaste grannar föreställde sig att dessa teorier verkligen praktiserades på ön. Till slut inspekterades levernet i Sointula av myndigheterna i British Columbia. De tankegångar som Kurikka representerade återges ofta även av forskare och skribenter starkt förenklade så att de lätt blir förvanskade. Lösryckta ur sammanhanget får de lätt en sensationseffekt. Trivialiseringen av Kurikkas kärlekslära är fortfarande en öm punkt för de som bor i Sointula. De påpekar med rätta att fri kärlek bara existerade i Kurikkas teoribygnad¹².

Äktenskapsteorierna är ur ett kvinnohistoriskt perspektiv speciellt intressanta. Kurikka gick längre än de samtida feministerna, eftersom han ville frigöra även de gifta kvinnorna från det rådande samhällsmönstret. Hans skisserade äktenskapsreform innebar nya relationsmönster för kvinnan. Ingen radikal feminist har gått radikalare fram i angrepp på äktenskapet än Kurikka som var beredd att avskaffa hela institutionen. I äktenskapet är kvinnan alltid i sista hand utlämnad åt mannens godtycklighet. Kurikka uppmärksammade också den diskrepans som outtalad finns i den gängse sexualmoralen. Den långa erfarenheten har visat att mannen trots ett skenbart monogamt äktenskap i praktiken har tillämpat en annan sexualmoral¹³. Därför står i Kurikkas tycke ett naturfolk med sin offentliga polygami moraliskt högre än ett civiliserat folk med dubbelmoral. Men eftersom polygami inte är ett bra alternativ för kvinnan, återstår bara att avskaffa äktenskapet och ge kvinnan samma frihet som mannen.

Låt oss uppmuntra kvinnan till absolut personlig frihet med ansvar. Låt oss bygga äktenskapet på ren, idealisk kärlek. Låt oss upplösa dessa onaturliga äktenskap som fortfarande spökar bland oss såsom kvarlevor från det kyrkliga sakramentet. Låt oss inte erkänna ett sådant äktenskap, där den ömsesidiga kärleken inte utgörs av en strålande kraft av godhet och ömhet. Då är vi åter på spåren av sanningen (Aika 1.6.1904).

Kurikka påstår vidare, att kravet på monogami från kvinnorna har inpräntats i kvinnorna på samma sätt som polygamin har tolererats bland männen, vilket har uppmuntrat dem båda till

---

¹⁰ *Aika* 15.5.1904. Pseudonymen ”Aate” (Veikko Palomaa) återger huvudlinjerna i boken: 'The Oneida Community. A Record of an attempt to carry out the principles of christian unselfishness and race-improvement. By Allan Estlake, member of the Oneida Community, London George Redway 1900.' i artikeln 'Ihanneyhteiskunta', Tietäjä 1908:298-302.

¹¹ ”och jag skulle gärna vilja att I voren fria ifrån omsorger. Den man som icke är gift ägnar nämligen sin omsorg åt vad som hör Herren till, huru han skall behaga Herren, men den gifte mannen ägnar sin omsorg åt vad som hör världen till, huru han skall behaga sin hustru, och så är hans hjärta delat. Likaså ägnar den kvinna, som icke längre är gift eller som är jungfru, sin omsorg åt vad som hör Herren till, att hon må vara helig till både kropp och ande; men den gifta kvinnan ägnar sin omsorg åt vad som hör världen till, huru hon skall behaga sin man” I Kor VII:32-34.

¹² ”Ja sitte se Vapaa rakkaus. Sehän se varmaan kiinnostaa. Sitä ei täällä ole ollut. Se tuli Kurikan lennokkaista kirjoituksista.” (Och sedan den Fria kärleken. Den är säkert intressant. Den har inte existerat här. Den har kommit till i Kurikkas högtflygande skrivelser). Brev från Katri Riksmän från Sointula till Lempi Ikävalko 15.11.1965. Migrationsinstitutets arkiv, Åbo.

¹³ Ett förhållande som den moderna psykoanalysen bekräftar, se tex. Jurgen Reeder: *Begär och etik. Om kön och kärlek i den fallocentriska ordningen* 1990.

att uppföra sig därefter. Kurikka frågar, hur kvinnorna egentligen kan veta hurdana de är, då de inte haft tillfälle att förverkliga sig själva. De har i årtusenden lärt sig att undertrycka sina begär¹⁴. Trots dessa funderingar tror han dock mest på kvinnans naturliga selektivitet i val av partner.

Kurikka menade också, att parförhållanden som baseras på fysisk attraktion mellan könen oftast är instabila. Därför vore det speciellt gynnsamt för kvinnan att ingå en relation med en person med vilken hon känner en bindning i andlig mening och som hon delar intressen med. En kamratskapsrelation har bättre utsikter att vara livet ut. Kamratskap kan stimulera till samarbete och andlig utveckling. Vid sidan av kamratskapsrelationen kan kvinnan tillåta sig passion, om den dyker upp. Eftersom känslorna är instabila kan man inte kräva trohet av varandra¹⁵. Den fria kärleken är dock styrd av hög moral. Den tillåter fysisk förening utan samhällets välsignelse men den tillåter inte slentrianens, egoismens förnedrande yttringar i en relation. Alltså innebär den fria kärleken mycket höga krav på individen. Den kräver en vaksam uppmärksamhet och ömsesidig respekt för att kunna upprätthållas.

Enligt Kurikka ska kvinnan inte heller behöva känna skam om ett passionsförhållande skulle leda till att ett barn blir till. Kvinnan har alltid rätt att föda barn av äkta kärlek och hon kan ha olika fäder till sina barn. Med detta försöker Kurikka ge moderskapet i sig sitt självklara värde. Trots att moderskapet skenbart har värderats högt i samhället har den ogifta modern genom tiderna utsatts för en fruktansvärd vanära och förödmjukelse. Då är det ju inte moderskapet som värderas. Den betydande skillnaden har utgjorts av kyrkans legitimerande av förbindelsen mellan man och kvinna. Kyrkan vill enligt Kurikka alltid vara med i människans viktiga livsskeden. Kyrkan har alltså trängt in i människans ömmaste område: kärleken. Kurikka försöker här med toleranta yttranden om speciella undantag att uppmuntra kvinnan att bli befriad från förtryck och från den skam som den ogifta modern i årtusenden varit utsatt för:

Om ett sådant fall dyker upp, att en kvinna som är medveten om sina mänskliga rättigheter och skyldigheter säger, att hon velat bli och att hon lyckats bli mor utan att vilja underkasta sig som någon mans bestående egendom, då – om ett sådant fall skulle inträffa, är jag som människa och som författare beredd att försvara henne (Aika 29/8.1902).

Detta ska ses i det kvinnohistoriska sammanhanget. Som lösryckta citat reduceras innehållet lätt till lättvindigt och humoristiskt stoff. Genom att förlöjliga får man ett tillfälligt, skenbart övertag om ett annars så svårtolkat och svåråtkomligt innehåll. Somliga historieforskare tycks ha fallit för frestelsen att popularisera Kurikkas teorier i sensationsskapande syfte. Kurikka är, i raden av flera i Norden, ett exempel på hur besvärligt det var att teoretisera kring jämställdhet. Kurikka blir liksom sina nordiska föregångare (Schlegel, Almqvist) till slut själv insnärjd i konflikter och triangeldramer¹⁶.

Treklång eller triangeldrama?

Diskussionen kring äktenskapsteorier utmynnade i ett skönlitterärt alster, *Pääskyn rakkaus* 1905 (Svalans kärlek), kanske Kurikkas medvetna försök att ta distans till de reella konflikterna som han själv var inblandad i på ön. Kurikka har valt sagans form, kanske för

¹⁴ Om empiriska studier av kvinnors begär, se Ilpo Helen: *Aidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle* 1997.

¹⁵ Jmf Matteus 5:34 ”Men jag säger eder att I alls icke skolen svärja...”

¹⁶ Att teoretisera kring jämställdheten och relationen mellan könen är närmast tabubelagt. Det finns en tendens i forskningen att betrakta Kurikka och hans livsgärning med ”fallisk kritik”.

att på så vis tydligare kunna fokusera sakfrågan. Fåglarna är något personifierade; de kallas för hon, han, flicka, pojke, kvinna, man i tredje person. Svalflickan har ingått äktenskap med en sparvman. Svalan upptäcker dock snart, att de har väldigt olika intressen. Svalan längtar efter att få flyga högt i skyn med sin partner medan sparven trivs bäst i markläget. På så vis antyds att kvinnan i den här relationen är tvungen att leva under sin kapacitet. En charmig, filosoferande, ensamstående stareman flyttar in i grannskapet. Det uppstår direkt en själarnas förening och vänskap mellan staren och svalan, de filosoferar dagarna igenom medan sparven samlar förnödenheter i markläget. Vänskapen mellan dem växer till kärlek. Då börjar problemen. Troligen har svalflickan en naturlig, intuitiv försvarsmekanism som inte tillåter henne att lämna den trygga tillvaron med sparven. Kärleken till staren förebådar instabilitet och osäkerhet i tillvaron, kanske t.o.m. katastrof. Det sociala trycket från omgivningen är starkt. De är redan ständigt bevakade av en skata, en skvallertant som också är förtjust i staren. Staren vill inte, dels med hänsyn till sin filosofiska princip, dels med hänsyn till grannsämjan, ingå en djupare relation med svalan förrän svalan ordnat upp sin relation till sparven. Sparven anar oråd, han blir svartsjuk och börjar tyrannisera svalan i hemmet. Illustrationen av dessa tre individers situation bevisar hur den egoistiska viljan att äga sin partner sätts på hårt prov. Sparven tillåter inte utomäktenskapliga förbindelser, han utövar i sista hand sin äktenskapliga makt över svalan. Svalans trygghetsbehov, förstärkt av det sociala trycket från omgivningen, väger tyngre än lockelsen till den stora kärleken. Konsekvensen av brytningen mellan svalan och staren blir att svalan blir sjuklig och olycklig. Fortsättningen av svalans och sparvens äktenskap får vi inte följa. Den olycklige filosoferande staren offentliggör resultatet av sitt grubblande över relationsfrågan¹⁷. Hanarna som kände sin situation hotad, reagerade med starkt uppror.

Hur mycket denna saga återspeglar Sointulas konflikter kan jag inte ta ställning till. Viktigare är, vad den litterära representationen, baserad på sann illustration eller ej, efterlämnar till litteraturhistorien. I nutidsläge reflekterar vi inte så mycket över Kurikkas skisserade relationsmönster som idag är en självklar verklighet, men i kvinnohistoriskt perspektiv har de en hel del att säga.

Elämä och kvinnoperspektivet

Efter att ha återvänt från Kanada medverkade Kurikka som huvudredaktör för tidskriften *Elämä* 1905–1908. Ett av tidskriftens program var ”kvinnornas frigörelse från allt slags förmyndarskap”. Artikelserien ”Vad kvinnan lär oss?” fortsätter arbetet för balanseringen av den rådande religiös-filosofiska kvinnosynen. Argument hämtas bl.a. från *Viides evankeliumi. Ote muinaisintialaisesta käsikirjoituksesta* 1906 (Det femte evangeliet. Utdrag ur fornindisk handskrift) som kyrkofäderna uteslutit ur Bibeln. Kurikka var speciellt förtjust i denna skrift, han översatte den från engelska till finska och skrev ett förord till boken. Han har också i en tidningsartikel beskrivit hur han fann skriften och vad den har betytt för honom. I artikeln har han valt alla citat som talar för kvinnans överlägsenhet över mannen. Där anmodas mannen att respektera kvinnan, ”ty i henne finns hela det gudomliga skapararbetet gömt”, ”det är av henne, som människans hela tillvaro är avhängig”, ”kvinnan är ett gudomligt tempel”; allt som man gör mot kvinnan gör man mot Gud.

Evangeliets positiva kvinnosyn måste ha varit för starkt stoff för kyrkofäderna, eftersom de har uteslutit det från den heliga skriften, påstår Kurikka. Han påpekar vidare, att en av de viktigaste orsakerna till mänsklighetens fjärande från livet på naturens villkor och därmed också från sanningen är, att kvinnan har varit fråntagen medbestämmanderätt i utvecklingen.

---

¹⁷ Manifest i relationsfrågan, fem punkter i *Pääskyn rakkaus* 1905 s. 28 propagerar snarare för sann kärlek än fri kärlek och då med höga krav.

I enlighet med den teosofiska läran som strävar efter sanningen, utforskar Kurikka även den utslutna delen av de heliga skrifterna samt andra likvärdiga källor såsom mytologierna och de gamla indiska skrifterna. Programmet blir tydligt:

Vår uppgift är att frigöra kvinnan från såväl kyrkans som mannens slaveri, att göra henne medveten om sina egna inre anlag, att hjälpa henne att bli upphöjd till det värde som är henne tillbörligt (Elämä 9.1.1906).

Kurikka gör sig verkligen besväret att finna den förlorade feminina potentialen och att återge den dess självklara värde. Framför allt är det kvinnlig intuition som prisas. Den kommer fram i de minsta vardagssysslorna. Hennes helhetstänkande är livsbevarande, hennes intuitiva behov att hålla rent omkring sig betyder att hon vill hålla bacillerna borta; hon är en naturläkare. Hennes monogama inställning och selektivitet tenderar att förädla rasen. Kurikka uppmanar kvinnan att aldrig försöka efterlikna mannen utan i stället alltid lita till sin egen intuition för att finna de livsmönster som passar henne bäst. Hon ska komma ihåg, att hon av hävd är uppfostrad att be: ”Jag, arma syndare” och att hon inte förstår, att Jesus redan under detta liv uppmuntrar henne att utvecklas till Guds dotter.

Ett eldprov på vägen mot kvinnans emancipation kunde vara steget att begära skilsmässa ur ett förtryckande äktenskap. Skilsmässans funktion var ofta att frigöra den feminina potentialen mot den andliga utvecklingen.

Koloni för ”Väinös döttrar”

Efter re-emigrationen till Nordamerika är Kurikka verksam som journalist vid *New Yorkin Uutiset* (Nyheter från New York) 1912–1915. Även om Sointula hade vållat honom en del motgångar, hade han ändå kraft och energi att planera nya kolonier. Denna gång skisserade han en egen trygg bas för de finska kvinnorna, ”Väinös döttrar” utanför New York. Kurikka efterlyste i tidningsspalterna 100 kvinnor som var beredda att arbeta i ett kollektivt jordbruk, baserat på matriarkatet. Det fanns rikligt med reseskildringar av exotiska folkstammar som tillämpade ett matrilokalt och -lineärt system. Utopisterna och samhällsvisionärerna lät sig inspireras av deras exempel, ofta med idealiserade övertoner: ”Moderrätten var liktydig med kommunism, allas likhet; faderrättens uppkomst betecknar privategendomens herravälde samt kvinnans undertryckande och slaveri” (Bebel 1984:45).

”Väinös döttrar” syftar på Kalevala-mytologins gamle och vise Väinämöinen som var invigd i esoterisk kunskap och hans efterträdare, de finska kvinnorna, Väinämöinens döttrar skulle också ha den andliga utvecklingen som sitt högsta mål. De skulle slippa förnedringen med usla arbetsvillkor i New York. De skulle inte förlita sig på män utan ty sig till varandra och tillsammans finna en trygg tillvaro. I kolonin skulle finnas en utbildad sjuksköterska som såg till att kvinnorna fick bra sjukvård och mödravård. En egen jurist skulle också knytas till projektet.

Även om kolonin i första hand var ämnad för kvinnor, skulle inget hindra dem att umgås med manliga partners. I första hand propagerar Kurikka dock för matriarkatet. Han tycks ha gett upp hoppet om mannens andliga utveckling. Mannen i allmänhet utmålas som en materialist, en hustryrann och en opålitlig, infantil sexualvarelse. Enligt Kurikkas mening lämpar sig koloni-iden bättre för kvinnor eftersom de behöver ett hem och en gemenskap, mannen skulle figurera i sammanhanget bara som gästarbetare och älskare på frivillig basis. Kvinnorna skulle välja sina partners noggrant, gärna i samråd med varandra.

Även om systemet frigör mannen från ansvar kan det dock samtidigt innebära en utarmning av mannens livsvillkor. Mannen blir åsidosatt som en oduglig medborgare och

hänvisas till nomadtillvaro. Koloniförslaget uppväckte en intensiv reaktion i dåtidens finskamerikanska press. En del förlöjligade det, medan en del tog det på allvar. En ung flicka uttrycker i en insändare sina farhågor över att i ett sådant system förlora sin käresta. En del kvinnor som grundligt hade debatterat frågan kom till slutsatsen, att de trots allt helst ville samarbeta med män (New Yorkin Uutiset 18.4.1912). Kurikka har inte tagit hänsyn till svartsjuka och eventuella relationsproblem som kvinnor kan ha sinsemellan. Även om han i ett av sina tendensdramer skildrar kvinnornas grymhet mot varandra, finner man inte någon oro hos honom för kvinnokolonins misslyckande. Tanken snuddar vid möjligheten, att Kurikka här kanske halvt omedvetet talade också för sitt eget köns sak. Mannen skulle ju slippa ansvaret och samtidigt få utlopp för eventuella polygama instinkter.

Det förekom ofta under denna tid, att de finska emigranterna i Nordamerika började praktisera fria samlevnadsformer utan vigsel även på annat håll än i Sointula. De annonserade alternativa vigselannonser i tidningar, där de talade om att de hade beslutat sig att leva tillsammans. Det hände också, att män med promiskuöst förflutet avslöjades av tidigare försmådda kvinnor i lokalpressens annonser som varning för andra kvinnor (New Yorkin Uutiset 27.4.1912). Kurikkas insats var, att relations- och äktenskapsfrågan diskuterades flitigt i tidningsspalterna.

Slutord

Matti Kurikka har en obruten tilltro till kvinnans förmåga. Han styrker sina teser med samtidens vetenskapliga forskningsresultat från skilda områden. Hans kvinnoemancipationsprogram är ett väldigt, nästintill komplett projekt. För det första innefattar projektet att göra både mannen och kvinnan medvetna om den patriarkala strukturens skeva kvinnosyn. Detta utgör enligt Kurikka det största hindret i utvecklingen mot ett harmoniskt samhälle. Därefter bekämpade han allt som kunde betecknas som patriarkalism: materialism, privatägande, gränser som utstakades av lag, anständighet, kyrkans lära och framför allt kvinnornas nertryckta självkänsla. Till slut försöker Kurikka skapa alternativa lösningar, in i detalj skisserade nya samhällsmönster och praktiska lösningar på relationsproblematiken och vissa av dem, såsom tidigare har skildrats, försökte han förverkliga. Kurikkas insatser omspannar tendenslitteratur till idehistorisk journalistik. Kurikka belyser inte bara samtidens kvinnoperspektiv, utan han fåktar för flera frisinade levnadsmönster för kvinnorna. Kurikka drömde om en samhällsform där harmoni och demokrati råder. Den absoluta förutsättningen för ett sådant samhälle är jämställdhet mellan könen. Enligt honom är den grunden för all vidare utveckling på livets olika områden. Kurikka arbetade för kvinnoemancipationen ur ett medvetet och inlevt socialt genusperspektiv, vilket med tanke på hans eget kön, i paradoxens form, överdrivet starkt argumenterar för kvinnans frigörelse. Karakteristiskt för Kurikka är, att inga allmänna, traditionella skolsanningar hindrade honom i kunskapsökandet. Han agerade över ett utvidgat spektrum. Han sökte sig långt bakåt i tiden till kvinnohistoriens urkristna, matriarkala epoker, studerade fornindiska handskrifter och mytologier för att sedan med teosofins hjälp utforska andra dimensioner, visioner. Ofta tjänade allt detta till att söka lämpliga kvinnliga levnadsmönster och stöd till kvinnornas frigörelse. Trots sitt enorma arbete för kvinnoemancipationen är hans insats föga känd, ännu mindre tidigare forskad i ett kvinnohistoriskt perspektiv. Troligen beror det på svårigheten att samla forskningsmaterial från så många platser i världen där han verkade. Ett skäl kan också vara hans personlighet och uppträdande som drev honom in i konflikter. Hans avancerade åsikter har kanske därför kraftigt förenklats och stötts tillbaka. Historieforskarna har fäst sig vid Kurikkas roll som vägbanare för arbetarrörelsen. Detta har blivit kännetecknande för honom medan hans andra insatser har lämnats åsido. Arbetarrörelsen tog senare distans till hans egendomliga syntes mellan socialism och teosofi.

I ett nutidsperspektiv är det lätt att debattera hur mycket demokrati Kurikka skulle nå med sina visioner för kvinnor, men å andra sidan innehåller hans kvinnoemancipationsprojekt oerhört mycket tidiga och radikala förnyelser – även mätt med våra dagars mått. Hittills har Kurikkas teorier inte analyserats i ljuset av kvinnans dåvarande ställning. Först när de sätts in i sitt kvinnohistoriska sammanhang blir de fullt begripliga och betydelsefulla.

English Summary

The ideal of equality in Matti Kurikka's literary program

Matti Kurikka (1863–1915) is a colourful figure in Finnish cultural history: an intellectual, rhetorician, visionary, arts journalist and emigrant author, he lived his eventful life in three continents (Europe, Australia and USA/Canada).

Kurikka is best known for the period of his utopian colony "Sointula" (Place of Harmony) in Canada between 1901–1905. The colony was based on total equality between the sexes, co-operative working with equal pay for all and on common ownership. Kurikka's greatest ambition was to create a society which functioned harmoniously, a spiritual and cultural centre for the emigrants who lived there.

Kurikka was inspired by the great socialist utopian philosophers such as Fourier, More, Saint-Simon and Owen but also by theosophical thought, Tolstoj, Oneida community, the programs of women's emancipation of his day and by Finnish Kalevala mythology.

Sointula is a unique example of a functional community in which the principle of equality was applied. The idea was to free women from "the slavery of the kitchen" through organising communal catering for the households and taking care of children in a communal nursery. The system was intended to provide women with the same opportunities for self-fulfilment as men. Despite the labour which, as settlers, they were forced to endure, the residents of Sointula were able to spend time in theatrical activities, organise communal discussion evenings, etc. Life in Sointula became a remarkable example of an intensive interplay between literature and reality. The entire community took part in the theatre, with roles allotted according to people's characters. They put on plays by dramatists including Minna Canth. In his student days Kurikka was often to be seen in Canth's literary salons, and he spent his youth in an atmosphere of heightened consciousness of women's issues. As a result, Kurikka was highly aware of women's rights throughout his life, working for women's emancipation from an conscious and active "gender perspective". Given his own sex, this led to a paradoxical and exaggerated argumentation for women's liberation.

Kurikka is the author of extensive journalism (he managed to convert five different newspapers into becoming his own mouthpiece (*Viipurin Sanomat* 1888–1894, *Työmies* 1896–1899, *Aika* 1901–1904, *Elämä* 1905–1907, *New Yorkin Uutiset* 1912–1915), works of literature and a number of short philosophical works.

Kurikka continued to develop and expand the relative sexual morality which he had defended in his didactic drama *Aili* (1887) in the Sointula magazine *Aika* 1901–1904. In Canada he was able to give full vent to his high-flown thoughts away from the influence of the Tsar's black ink of censorship. The destiny of Sointula and Matti

Kurikka's radical theories of marriage presented in *Aika*, which was distributed around the world, drew attention from the English speaking press.

Kurikka's program for women's emancipation was a vast and almost completed project. Firstly the project involved making both men and women aware of the distorted view of women in the patriarchal system. In Kurikka's opinion this was the greatest hindrance to the development of a harmonious society. Subsequently he fought against everything which could be considered as patriarchal: materialism, private ownership, boundaries prescribed by law, decency, the teaching of the church and, above all, the repressed self-belief of women. Kurikka strove to counterbalance the religious /philosophical view of women prevalent at the time and made intensive efforts to liberate women from the guilt and self-deprecation which the elders of the church had created. No generally held nor traditional school truths prevented his quest for knowledge. His anti-clericalism can be compared to the programs put forward by the feminist theologians of our day. Ultimately Kurikka attempted to create alternative solutions, new matriarchal forms of society and to provide practical solutions to relationship problems in *New Yorkin Uutiset* 1912–1915 (News from New York).

Kurikka's life and works have been researched only by male researchers who have primarily focussed on his trailblazing efforts for the early workers' movement, or have discussed the reasons for the failure of the Sointula colony. Despite Kurikka's enormous work for women's emancipation his contribution is scarcely known, still less researched from the perspective of women's history. Kurikka's interest in the women's movement has most often been merely scantily observed, or else his theories of marriage have been trivialised and over-simplified so as to become distorted. Certain male researchers seem to have fallen for the temptation to popularise the theories of marriage in an attempt at sensationalism.

The lack of interest in Kurikka on the part of researchers may be due to the difficulty in collecting research material from the many places in the world in which he was active. Another reason could be his personality and behaviour which led him into conflicts. His progressive opinions have been greatly simplified and, in effect, suppressed. The fate of Kurikka, along with that of many other theoreticians, demonstrates how difficult it has been to theorise on the subject of equality.

Källor och litteratur

- Aika 1901–1904 Sointula, Nanaimo. B.C. Canada.
- Bebel, August 1984. *Kvinnan och socialismen*. Göteborg.
- Bibeln eller Den heliga skrift* 1960. Stockholm.
- Blavatsky, H.P.1888. The National Epic of Finland. Reviews. *Lucifer* No 14.London. Blavatsky, H.P.1966. Den Hemliga läran. Del II. Stockholm.
- Canth, Minna 1944. *Kirjeitä vuosilta 1860–1897*. Kootut teokset V. Helsinki. Canth, Minna 1884. Naiskysymyksestä. I. Valvoja 4.
- Canth, Minna 1885. Naiskysymyksestä vielä sananen. Valvoja 5. Canth, Minna 1887. Siveellisyysasia. Valvoja 7.
- Dauthenday, Elisabeth 1902. *Uusi rakkaus. Kirja kypsyneille hengille*. Kuopio. Elämä 1905–1907. Helsinki.
- Feminist theology. A reader*. Ed by Ann Loades, London 1990.
- Fish, Gordon 1982. *Dreams of Freedom: Bella Coola, Cape Scott and Sointula*. Sound Heritage series. Number 36. Victoria.
- Haavio-Mannila, Elina 1970. *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. Porvoo.
- Hautamäki, Arvi 1967. Matti Kurikka. *Tiennäyttäjät. Suomen työväenliikkeen merkkimiehiä Ursinista Tanneriin*. Toim. Hannu Soikkanen. Rauma.
- Helen, Ilpo 1997 *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Tampere.
- Kalemaa, Kalevi 1978. *Matti Kurikka – Legenda jo eläessään*. Porvoo.
- Kalevan Kansan Sointuja I-II* 1903. Sointula, B.C. Vancouver. Koivukangas, Olavi 1972. An attempted Finnish utopian settlement in Queensland. *Journal of the Royal Australian Historical Society*. Vol 58 (March).
- Koivukangas, Olavi 1986. *Sea, Gold and Sugarcane. Attraction versus distance. Finns in Australia 1851–1947*. Migration Studies C 8. Institute of Migration. Turku.
- Kurikka, Matti 1887. *Aili*. Näytelmä viidessä näytöksessä. Kuudessa kuvaelmassa. Helsinki.
- Kurikka, Matti 1905. *Pääskyn rakkaus*. Satu. Helsinki.
- Kurikka, Matti 1906. *Viides evankeliumi*. Ote muinais-intialaisesta käsikirjoituksesta. Englannin kielestä suomensi Matti Kurikka. Helsinki.
- Kurikka, Matti 1889. *Äärimmäisessä talossa*. Näytelmä viidessä näytöksessä. Wiipuri.
- Lindström, Varpu 1991 *Uhmattaret Suomalaisten siirtolaisnaisten vaiheita Kanadassa 1890–1930*. Helsinki-Porvoo-Juva.
- Markkanen, Kristiina 1997. Amerikan arkku raollaan. Suomen siirtolaisuuden historian ensimmäinen osa murtaa myyttejä. *Helsingin Sanomat* 11.5.
- New Yorkin Uutiset* 1912–1915 New York.
- Nevala, Maria-Liisa 1986 För och mot den fria kärleken i den finskspråkiga litteraturen (1887–1903). *The Modern Breakthrough in Scandinavian Literature 1870–1905*. JASS XVI Gothenburg p. 279-286.
- Nieminen, Armas 1993. *Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia. Avioliitto- ja seksuaaliksyyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta nykypäivään*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja nro D 27, Helsinki.
- Nieminen, Armas 1951. *Taistelu sukupuolimoraalista*. Porvoo, Helsinki.
- Palmgren, Raoul 1966 *Joukkosydän I. Vanhan työväenliikkeemme kaunokirjallisuus*. Porvoo-Helsinki.
- Reeder, Jurgen 1990 *Begär och etik. Om kön och kärlek i den fallocentriska ordningen*. Stockholm.
- Riksman, Katri. Brev från Katri Riksman från Sointula till Lempi Ikävalko 15.11.1965. Migrationsinstitutets arkiv. Åbo. Otryckt material.
- Ross, Carl/Wargelin, Marianne (eds) 1986. *Women who dared. The History of Finnish American Women*. Immigration History Research Center. University of Minnesota.
- Räisänen, Arja-Liisa 1995 *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Helsinki.

- Saarenheimo, Mikko 1924. *1880-luvun realismi*. Porvoo.
- Strindberg, August 1979. Giftas. *Aktenskapshistorier I-II*, Strindbergs mästerverk i urval, Printed in Sweden.
- Sundsten, Taru 1977. *Amerikansuomalainen työväenteatteri ja näytelmäkirjallisuus vuosina 1900–39*. Siirtolaisuustutkimuksia A 6. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Thibert, Marguerite 1926 *Le féminisme dans le socialisme français de 1830 à 1850*. Paris.
- Tietäjä 1908. Helsinki.
- Wild, Paula 1995. *Sointula Island Utopia Canada*.
- Wilson, Donald J 1973. Matti Kurikka: Finnish-Canadian Intellectual. *B.C. Studies*, Winter.
- Wilson, Donald J 1980. Matti Kurikka and the Settlement of Sointula. British Columbia, 1901–1905. *Finnish-American*. Volume 3. New Brighton. Minnesota.
- Wilson, Donald J 1981. Never believe what You have Never Doupted, Matti Kurikka's Dream for a New World Utopia. *Finnish Diaspora I*, ed Karni, Michael. The Multicultural History Society of Ontario. Toronto.
- Wilson, Donald J 1978. Matti Kurikka and A.B. Mäkelä: Socialist Thought Among Finns in Canada. *Ethnic Studies* Vol x, no 2.
- Wilson, Donald J 1991. Kalevala in Sointula. The Intellectual background of Matti Kurikka. *Sparks from Kalevala*, A Discussion on the Finnish Epic and its Meaning Today. Papers from a conference held at the University of Alberta, Edmonton, Canada, Nov 20-22, 1986. Cultural Association of Finnish Canadians in Alberta.
- Wilson, Donald 1984. The Canadian Sojourn of a Finnish-American Radical. *Canadian Ethnic Studies*. Vol XVI, No 2.
- Virtala, Irene 1997. Matti Kurikka – siirtolaiskirjailija ja feministi. *Siirtolaisuus/Migration* 4.
- Wittrock, Ulf 1987 ”Das Neue Weib” Kring sekelskiftets kvinnobild. *Samlaren* 108 s. 21–38.